

No 95

**ΕΥΡΩΠΑΪΚΟ ΔΙΚΑΣΤΗΡΙΟ ΤΩΝ ΔΙΚΑΙΩΜΑΤΩΝ ΤΟΥ
ΑΝΘΡΩΠΟΥ**

ΠΡΩΤΟ ΤΜΗΜΑ

Υπόθεση Βασίλειος Αθανασίου και λοιποί

Κατά

Ελλάδας

(Προσφυγή υπ'αρ. 50973/08)

Απόφαση

Στρασβούργο, 21 Δεκεμβρίου 2010

Η απόφαση αυτή θα γίνει οριστική υπό τους όρους που ορίζονται στο άρθρο 44 § 2 της Σύμβασης. Μπορεί να επέλθουν μερικές αλλαγές στην μορφή.

No 95

Στην υπόθεση Βασίλειος Αθανασίου και λοιποί κατά Ελλάδας,

Το Ευρωπαϊκό Δικαστήριο των Δικαιωμάτων του Ανθρώπου (Πρώτο Τμήμα) αφού συνεδρίασε με την ακόλουθη σύνθεση :

Nina Vajic, *Πρόεδρος*

Χρήστο Ροζάκη,

Khanlar Hajiyev,

Dean Spielmann,

Sverre Erik Jebens,

Giorgio Malinverni,

Γεώργιο Νικολάου, *Δικαστές,*

Και Søren Nielsen, Γραμματέα Τμήματος,

Αφού διασκέφθηκε σε Συμβούλιο, στις 2 Δεκεμβρίου 2010,

Εξέδωσε την απόφαση που υιοθετήθηκε την ημερομηνία αυτή :

ΔΙΑΔΙΚΑΣΙΑ

1. Η υπόθεση προέκυψε μετά από προσφυγή (αρ. 50973/08) κατά της Ελληνικής Δημοκρατίας που κατέθεσαν 10 Έλληνες υπήκοοι, των οποίων τα ονόματα αναφέρονται πιο κάτω («οι προσφεύγοντες»), οι οποίοι προσέφυγαν στο Δικαστήριο στις 6 Οκτωβρίου 2008 σύμφωνα με το άρθρο 34 της Σύμβασης Προστασίας των Ανθρωπίνων Δικαιωμάτων και των Θεμελιωδών Ελευθεριών («η Σύμβαση»).

2. Οι προσφεύγοντες εκπροσωπήθηκαν από τους Ν. Αναγνωστόπουλο και Α.Ψύχα, Δικηγόρους Αθηνών. Η Ελληνική Κυβέρνηση («η Κυβέρνηση») εκπροσωπείται από τους εκπροσώπους του Οργάνου της, τον κο Σ.Σπυρόπουλο, Σύμβουλο του Νομικού Συμβουλίου του Κράτους και την κα Μ.Γερμάνη, Δικαστική Αντιπρόσωπο του Νομικού Συμβουλίου του Κράτους.

3. Οι προσφεύγοντες επικαλούνται παραβίαση των άρθρων 6 §1 και 13 της Σύμβασης σχετικά με την διάρκεια μιας διοικητικής δίκης.

4. Στις 24 Σεπτεμβρίου 2009, το Τμήμα αποφάσισε να κοινοποιήσει την προσφυγή στην Κυβέρνηση σύμφωνα με το άρθρο 54 §2 β) του

Κανονισμού του Δικαστηρίου. Επίσης, αποφάσισε να ενημερώσει τα μέρη ότι θεωρεί ότι ενδείκνυται να εφαρμόσει την διαδικασία «πιλοτικής απόφασης» (βλ. *Hutten-Czapska κατά Πολωνίας [GC]*, αρ. 35014/97, §§ 231-239, CEDH 2006-VIII, και το διατακτικό αυτής, και *Broniowski κατά Πολωνίας, [GC]*, αρ. 31443/96, §§ 189-194, CEDH 2004-V, και το διατακτικό αυτής). Τέλος, σύμφωνα με το άρθρο 29 §1 της Σύμβασης, αποφασίστηκε ότι η προσφυγή θα εξεταστεί συγχρόνως ως προς το παραδεκτό και κατ'ουσίαν.

ΩΣ ΠΡΟΣ ΤΟ ΠΡΑΓΜΑΤΙΚΟ

I. ΤΑ ΠΡΑΓΜΑΤΙΚΑ ΠΕΡΙΣΤΑΤΙΚΑ ΤΗΣ ΥΠΟΘΕΣΗΣ

5. Αφού συνταξιοδοτήθηκαν, οι προσφεύγοντες έλαβαν ένα βοήθημα από το Μετοχικό Ταμείο Στρατού. Το 2004, ζήτησαν από το εν λόγω Ταμείο συμπληρωματικό εφάπαξ βοήθημα, όμως το Ταμείο απέρριψε το αίτημά τους στις 28 Ιουλίου 1994.

6. Στις 9 Αυγούστου 1994, οι προσφεύγοντες προσέφυγαν στο Διοικητικό Πρωτοδικείο με αίτηση ακυρώσεως της απόφασης της 28^{ης} Ιουλίου 1994. Ζητούσαν την καταβολή του ενλόγου συμπληρωματικού βοηθήματος.

7. Στις 31 Δεκεμβρίου 1996, το Διοικητικό Πρωτοδικείο απέρριψε την προσφυγή ως αβάσιμη (απόφαση αρ. 18250/1996).

8. Στις 12 Μαΐου 1997, οι προσφεύγοντες κατέθεσαν έφεση. Η δικάσιμος ορίστηκε για τις 19 Μαΐου 1999. Την ημερομηνία αυτή, μετά από αίτηση των προσφευγόντων, το Εφετείο ανέβαλε την δικάσιμο για τις 19 Ιανουαρίου 2000, ημερομηνία κατά την οποία και εκδικάστηκε.

9. Στις 29 Φεβρουαρίου 2000, το Διοικητικό Εφετείο Αθηνών, απέρριψε την αίτηση των προσφευγόντων (απ. 931/2000).

10. Στις 28 Απριλίου 2001, οι προσφεύγοντες άσκησαν αίτηση ακυρώσεως ενώπιον του Συμβουλίου της Επικρατείας. Η δικάσιμος που αρχικά ορίστηκε για τις 6 Οκτωβρίου 2003, αναβλήθηκε αυτεπαγγέλτως επτά φορές και τελικά εκδικάστηκε στις 25 Σεπτεμβρίου 2006.

11. Την 1^η Οκτωβρίου 2007, το Συμβούλιο της Επικρατείας απέρριψε την αίτηση (αρ. 2744/2007).

12. Η απόφαση αυτή καθαρογράφηκε και επικυρώθηκε σύμφωνα με οτ πρωτότυπο στις 4 Απριλίου 2008 και οι προσφεύγοντες έλαβαν αντίγραφο αυτής στις 17 Απριλίου 2008.

II. ΤΟ ΟΙΚΕΙΟ ΕΘΝΙΚΟ ΔΙΚΑΙΟ ΚΑΙ ΤΑ ΣΧΕΤΙΚΑ ΔΙΕΘΝΗ ΚΕΙΜΕΝΑ

A. Τα κείμενα του Συμβουλίου της Ευρώπης

13. Τα σχετικά κείμενα που υιοθετήθηκαν από το Συμβούλιο της Ευρώπης όσον αφορά τα μέτρα που πρέπει να ληφθούν για την αντιμετώπιση των διαρθρωτικών προβλημάτων στα πλαίσια των εθνικών εννόμων τάξεων αναφέρονται στην απόφαση *Yuriy Nikolayevich Ivanov κατά Ουκρανίας* (αρ. 40450/04, §§ 35-37, CEDH 2009-... (αποσπάσματα).

14. Επίσης, στις 19 Φεβρουαρίου 2010, μετά την Υψηλή Διάσκεψη για το μέλλον του Ευρωπαϊκού Δικαστηρίου των Δικαιωμάτων του Ανθρώπου, που έγινε στο Interlaken, υιοθετήθηκε μια διακήρυξη, της οποίας τα κρίσιμα σημεία προβλέπουν ότι :

Δ. Επαναλαμβανόμενες προσφυγές

7. Η Διάσκεψη:

a) καλεί τα κράτη Μέλη να :

i ευνοούν, όταν αυτό ενδείκνυται, στα πλαίσια των εγγυήσεων που δίνει το Δικαστήριο και εν ανάγκη, με την βοήθεια του, την σύναψη φιλικών διακανονισμών και την υιοθέτηση μονομερών δηλώσεων

ii συνεργάζονται με την Επιτροπή Υπουργών, μετά από μια οριστική πιλοτική απόφαση, προκειμένου να προβούν στην υιοθέτηση και την πραγματική εφαρμογή γενικών μέτρων, ικανών να επιλύσουν αποτελεσματικά τα δομικά προβλήματα που προκαλούν τις επαναλαμβανόμενες υποθέσεις

β) υπογραμμίζει την ανάγκη για το Δικαστήριο να εφαρμόσει σαφείς και προβλέψιμες προδιαγραφές για την αποκαλούμενη διαδικασία «πιλοτικών αποφάσεων» όσον αφορά την επιλογή των προσφυγών, την διαδικασία που πρέπει να ακολουθηθεί και τον χειρισμό των υποθέσεων

No 95

που εκκρεμούν , και να αξιολογήσει τια αποτελέσματα της εφαρμογής της διαδικασίας αυτής και των παρόμοιων διαδικασιών

(...)

E) Εποπτεία της εκτέλεσης των αποφάσεων

11. Η Διάσκεψη υπογραμμίζει ότι είναι επείγον το Συμβούλιο των Υπουργών να :

A) αναπτύξει τα μέσα που επιτρέπουν να καταστεί πιο αποτελεσματική και διαφανής η εποπτεία της εκτέλεσης των αποφάσεων του Δικαστηρίου. Καλεί το Συμβούλιο, να εντείνει την εποπτεία αυτή δίνοντας αυξημένη προτεραιότητα και δημοσιότητα όχι μόνον στις υποθέσεις που απαιτούν επείγοντα ατομικά μέτρα, αλλά και στις υποθέσεις που προέρχονται από σημαντικά δομικά προβλήματα, δίνοντας ιδιαίτερη προσοχή στην ανάγκη να κατοχυρώνονται πραγματικές εθνικές προσφυγές

(...)

15. Τέλος, το Συμβούλιο των Υπουργών έκανε δεκτό στην Προσωρινή του Απόφαση CM/ResDH(2007)74 σχετικά με την υπερβολική διάρκεια των διαδικασιών ενώπιον των ελληνικών διοικητικών δικαστηρίων και την απουσία πραγματικής προσφυγής (που υιοθετήθηκε από την Επιτροπή Υπουργών στις 6 Ιουνίου 2007, κατά την 997^η συνάντηση των Εκπροσώπων των Υπουργών) τα ακόλουθα :

« (...)

Έχοντας υπόψη τον μεγάλο αριθμό των αποφάσεων του Δικαστηρίου με τις οποίες διαπιστώνεται από πλευράς της Ελλάδας παραβίαση του άρθρου 6, παρ. 1 της Σύμβασης σχετικά με την υπερβολική διάρκεια της διαδικασίας ενώπιον των διοικητικών Δικαστηρίων, ιδίως ενώπιον του Ανωτάτου Διοικητικού Δικαστηρίου (Συμβουλίου της Επικρατείας) (...)

Έχοντας υπόψη ότι σε πολλές υποθέσεις που αναφέρονται ανωτέρω, καθώς και σε υποθέσεις που αφορούν τα πολιτικά δικαστήρια (...) το Δικαστήριο διαπίστωσε επίσης ότι υπήρχε παραβίαση του άρθρου 13 της Σύμβασης λόγω του ότι οι προσφεύγοντες δεν μπόρεσαν να έχουν μια πραγματική

προσφυγή με την οποία να αναγνωρισθεί το δικαίωμά τους σε «δίκη εντός εύλογης προθεσμίας», όπως αυτό κατοχυρώνεται στο άρθρο 6 παρ. 1 της Σύμβασης,

Υπενθυμίζοντας ότι η υποχρέωση κάθε Κράτους σύμφωνα με το άρθρο 46 παρ. 1 της Σύμβασης, να συμμορφώνεται με τις αποφάσεις του Δικαστηρίου, συνεπάγεται την γρήγορη υιοθέτηση των απαραίτητων ατομικών μέτρων για να εξαλειφθούν οι συνέπειες των παραβιάσεων, καθώς και την υιοθέτηση γενικών μέτρων που επιτρέπουν την πρόληψη νέων παραβιάσεων της Σύμβασης παρόμοιων με εκείνες που διαπιστώθηκαν, συμπεριλαμβανομένων των διατάξεων που προβλέπουν πραγματικές εθνικές προσφυγές κατά των πιθανών παραβιάσεων

Υπογραμμίζοντας την σημασία της γρήγορης υιοθέτησης τέτοιων μέτρων στις υποθέσεις αυτές, στο βαθμό που αυτές αποκαλύπτουν δομικά προβλήματα που μπορούν να επιφέρουν μεγάλο αριθμό νέων παρόμοιων παραβιάσεων της Σύμβασης

Υπενθυμίζοντας ότι η υπερβολική διάρκεια στην απονομή της δικαιοσύνης αποτελεί σοβαρό κίνδυνο για τον σεβασμό του Κράτους Δικαίου

Υπενθυμίζοντας επίσης την Σύσταση Rec(2004)6 της Επιτροπής Υπουργών στα Κράτη Μέλη σχετικά με την ανάγκη βελτίωσης της αποτελεσματικότητας των πραγματικών προσφυγών

Μέτρα που στοχεύουν την επιτάχυνση των διαδικασιών ενώπιον των διοικητικών δικαστηρίων

Έχοντας σημειώσει ότι τα ατομικά μέτρα που έλαβαν οι αρχές για να βελτιώσουν την αποζημίωση των προσφευγόντων για τις διαπιστωθείσες παραβιάσεις (*restitution in integrum*), καλώντας τες ιδίως να επιταχύνουν, όσο γίνεται, τις διαδικασίες που εξακολουθούσαν να είναι εκκρεμείς μετά την διαπίστωση της παραβίασης,

(...)

Σημειώνοντας ωστόσο με ανησυχία ότι το Ευρωπαϊκό Δικαστήριο συνεχίζει να διαπιστώνει παραβιάσεις του άρθρου 6 παρ. 1, λόγω της υπερβολικής διάρκειας της διαδικασίας ενώπιον των ελληνικών διοικητικών δικαστηρίων, ιδιαίτερα ενώπιον του Συμβουλίου Επικρατείας,

Θεωρώντας έτσι ότι άλλα γενικά μέτρα είναι απαραίτητα για την συμμόρφωση προς τις αποφάσεις του Δικαστηρίου,

Σημειώνοντας με ενδιαφέρον το νέο σχέδιο νόμου που ετοιμάστηκε και έχει τίτλο «βελτίωση και επιτάχυνση των διοικητικών δικαστικών διαδικασιών» και που εκκρεμεί αυτή τη στιγμή ενώπιον του Κοινοβουλίου. Αυτό το σχέδιο νόμου επιβάλλει ιδίως όρια στην δυνατότητα που έχουν τα μέρη να ζητούν και πετυχαίνουν αναβολές δικασίμου, προβλέπει την επίδοση διαδικαστικών εγγράφων για λογαριασμό ενός ατόμου από την Γραμματεία των Δικαστηρίων και προβλέπει τέλος ότι οι Δικαστές των Διοικητικών Δικαστηρίων θα εκδίδουν τις αποφάσεις τους εντός αυστηρής προθεσμίας μετά την δικάσιμο.

(...)

Σημειώνοντας με προσοχή ότι το πρόβλημα της έλλειψης πραγματικής προσφυγής, που υπογραμμίστηκε για πρώτη φορά το 2003, στην προαναφερθείσα απόφαση Κόντη-Αρβανίτη, δεν έχει ακόμα επιλυθεί,

Συγχαίροντας τις ελληνικές αρχές για το έργο που έχουν επιτελέσει, που κατέληξε στην προετοιμασία σχεδίου νόμου με τίτλο «αποζημίωση των προσφευγόντων μετά από υπερβολική διαδικασία των δικαστικών διαδικασιών» που ορίζει μια πραγματική προσφυγή, υπό την μορφή αποζημίωσης, σε υποθέσεις σχετικά με την διάρκεια των διαδικασιών ενώπιον των διοικητικών, πολιτικών ή ποινικών δικαστηρίων κάθε βαθμού,

Υπογραμμίζοντας ωστόσο ότι η δημιουργία νέων εθνικών προσφυγών δεν θα εξαλείψει την υποχρέωση για εξακολούθηση της υιοθέτησης των απαραίτητων γενικών μέτρων για την επίλυση του συστημικού προβλήματος της υπερβολικής διάρκειας των διαδικασιών στην Ελλάδα, ιδίως των διαδικασιών ενώπιον των Διοικητικών Δικαστηρίων και ενώπιον του Συμβουλίου Επικρατείας,

ΚΑΛΕΙ τις Ελληνικές Αρχές, λόγω της σοβαρότητας του συστημικού προβλήματος που είναι η αιτία των παραβιάσεων,

-να επιταχύνει την υιοθέτηση του νέου σχεδίου νόμου που έχει σκοπό την επιτάχυνση των διαδικασιών ενώπιον των διοικητικών δικαστηρίων και να προβλέψει πρόσθετα μέτρα όπως άλλες αυξήσεις θέσεων δικαστικών λειτουργών και διοικητικού προσωπικού στα δικαστήρια αυτά και ανάπτυξη των υποδομών

-να κάνει κάθε δυνατή προσπάθεια για την επιτάχυνση της υιοθέτησης του νέου σχεδίου νόμου που διασφαλίζει μια προσφυγή και να εγγυηθεί ότι αυτό θα τεθεί σε εφαρμογή σύμφωνα με τις απαιτήσεις της Σύμβασης και τη Νομολογία του Δικαστηρίου.

(...))»

B. Το εθνικό Δίκαιο και οι εθνικές νομοθετικές πρωτοβουλίες

1. Το εθνικό δίκαιο

16. Το άρθρο 127 του Νόμου 2717/1999 ορίζει τα εξής :

« Ο Πρόεδρος Του Συμβουλίου ή ο Δικαστής που διευθύνει το Δικαστήριο, με πράξη του πάνω στο κατά το προηγούμενο άρθρο δικόγραφο ορίζει δικάσιμο.

Ο ίδιος μπορεί, κατά τον ίδιο τρόπο, να ορίσει συντομότερη δικάσιμο από εκείνη που όρισε αρχικά είτε αυτεπαγγέλτως είτε ύστερα από αίτηση οποιουδήποτε διαδίκου».

2. Οι νομοθετικές πρωτοβουλίες

17. Στα πλαίσια της εποπτείας της εκτέλεσης των αποφάσεων του Δικαστηρίου από την Επιτροπή Υπουργών, οι ελληνικές αρχές προσκόμισαν πληροφορίες, με επιστολή της 25^{ης} Ιουνίου 2008, σχετικά με την κατάσταση εκτέλεσης 182 υποθέσεων σχετικά με την διάρκεια δικαστικής διαδικασίας και σχετικά με την απουσία πραγματικής προσφυγής («ομάδα υποθέσεων *Μανιός κατά Ελλάδα*»). Οι ελληνικές αρχές ενημερώσανε την Επιτροπή Υπουργών ότι υιοθετήθηκε ένας νέος Νόμος (υπ'αρ. 3659/2008) με τον τίτλο «Βελτίωση και επιτάχυνση της δίκης στα Τακτικά Διοικητικά Δικαστήρια και άλλες διατάξεις». Τα κύρια μέτρα που εισάγονται συνοψίζονται ως εξής : η έννοια της «πιλοτικής δίκης» εισάγεται στον Ελληνικό Κώδικα Διοικητικής Δικονομίας. Η έννοια αυτή εξουσιοδοτεί τον Γενικό Επίτροπο των Διοικητικών Διαδικασιών να ζητά κατά προτεραιότητα μια δικάσιμο για τις υποθέσεις που εγείρουν νομικά θέματα μείζονος σημασίας καθώς και για τις επαναλαμβανόμενες υποθέσεις. Οι δικαστικές αποφάσεις πρέπει να εκδίδονται εντός προθεσμίας οκτώ μηνών από την δικάσιμο. Η προθεσμία αυτή δεν μπορεί να παραταθεί παρά μόνον για δύο μήνες και μόνον αν συντρέχουν σοβαρές και

εξαιρετικές περιστάσεις. Η μη τήρηση των προθεσμιών αυτών συνεπάγεται την αντικατάσταση του δικαστή που καθυστέρησε την εξέταση της υπόθεσης και συνεπάγεται την πειθαρχική του ευθύνη. Οι δικάσιμοι δεν μπορούν να αναβληθούν παρά μόνον μια φορά, είτε με αίτηση των μερών είτε αυτεπαγγέλτως από το δικαστήριο και για σημαντικούς λόγους.

ΩΣ ΠΡΟΣ ΤΟ ΝΟΜΙΚΟ ΜΕΡΟΣ

I. ΩΣ ΠΡΟΣ ΤΗΝ ΕΠΙΚΑΛΟΥΜΕΝΗ ΠΑΡΑΒΙΑΣΗ ΤΟΥ ΑΡΘΡΟΥ 6 §1 ΤΗΣ ΣΥΜΒΑΣΗΣ

18. Οι προσφεύγοντες υποστηρίζουν ότι η διάρκεια της διαδικασίας παραβίασε την αρχή της «εύλογης προθεσμίας» όπως αυτή προβλέπεται από το άρθρο 6 §1 της Σύμβασης, που ορίζει τα εξής :

«Παν πρόσωπον έχει δικαίωμα όπως η υπόθεσίς του δικασθή ... εντός λογικής προθεσμίας υπό δικαστηρίου ..., το οποίον θα αποφασίση είτε επί των αμφισβητήσεων επί των δικαιωμάτων και υποχρεώσεων του αστικής φύσεως,....»

A. Επί του παραδεκτού

19. Η Κυβέρνηση υποστηρίζει ότι η αιτίαση αυτή είναι απαράδεκτη *ratione temporis*. Σημειώνει ότι η απόφαση υπ'αρ. 2744/2007 του Συμβουλίου της Επικρατείας δημοσιεύθηκε την 1^η Οκτωβρίου 2007 και καθαρογράφηκε και επικυρώθηκε σύμφωνα με το πρωτότυπο στις 4 Απριλίου 2008. Θεωρεί ότι δεν ήταν απαραίτητο για τους προσφεύγοντες να λάβουν γνώση του περιεχομένου της υπ'αρ. 2744/2007 απόφασης για να διατυπώσουν την αιτίασή τους που στηρίζεται στην παραβίαση της διάρκειας της διαδικασίας. Υποστηρίζει ότι οι προσφεύγοντες έπρεπε, χωρίς να περιμένουν τον Απρίλιο του 2008, να προσφύγουν στο Δικαστήριο εντός προθεσμίας έξι μηνών που άρχιζε από την 1^η Οκτωβρίου 2007.

20. Το Δικαστήριο θεωρεί ότι, με την ένσταση απαραδέκτου *ratione temporis*, η Κυβέρνηση εγείρει στην πραγματικότητα το εκπρόθεσμο της παρούσας προσφυγής. Θα εξετάσει λοιπόν την ένσταση υπό το πρίσμα αυτό. Το Δικαστήριο υπενθυμίζει ότι επανειλημμένως έκανε δεκτό ότι όταν η κοινοποίηση απόφασης δεν προβλέπεται από το εθνικό δίκαιο, όπως στην υπό κρίση υπόθεση, θα πρέπει να ληφθεί υπόψη η ημερομηνία από την οποία τα μέρη μπορούν πράγματι να λάβουν γνώση του περιεχομένου της οριστικής εθνικής απόφασης. (βλ. μεταξύ άλλων *Παπαγελάς κατά Ελλάδας*

[GC], αρ. 31423/96, §30, CEDH 1999-II, *Ελμαλιώτης και Κωνσταντινίδης κατά Ελλάδας*, αρ. 28819/04, §26, 25 Ιανουαρίου 2007).

21. Στην υπό κρίση υπόθεση το Δικαστήριο σημειώνει ότι η απόφαση υπ'αρ. 2744/2007 του Συμβουλίου της Επικρατείας, εθνική οριστική απόφαση υπό την έννοια του άρθρου 35§1 της Σύμβασης, καθαρογράφηκε και επικυρώθηκε σύμφωνα με το πρωτότυπο στις 4 Απριλίου 2008. Οι προσφεύγοντες έλαβαν αντίγραφο της στις 17 Απριλίου 2008 και άσκησαν την προσφυγή τους λιγότερο από έξι μήνες μετά, δηλαδή στις 6 Οκτωβρίου 2008. Το Δικαστήριο θεωρεί ότι η προθεσμία ανάμεσα στην ημερομηνία κατά την οποία οι προσφεύγοντες μπορούσαν να λάβουν αντίγραφο της απόφασης αυτής και την ημερομηνία κατά την οποία έλαβαν γνώση αυτής δεν επιδέχεται κριτική και ότι δεν μπορεί να τους καταλογιστεί ότι έμειναν αδρανείς για μακρύ χρονικό διάστημα ή ότι δεν υπήρξαν επιμελείς. Αυτό ενισχύεται από το ότι το Δικαστήριο έχει κρίνει ήδη ότι δεν μπορούμε να απαιτούμε από τον πολίτη να πηγαίνει να ενημερώνεται καθημερινά για την ύπαρξη απόφασης που δεν του κοινοποιήθηκε ποτέ (*Κοκκίνη κατά Ελλάδας*, αρ. 33194/02, §20, 17 Φεβρουαρίου 2005, *Παπαγεωργίου κατά Ελλάδας*, 22 Οκτωβρίου 1997, §32, *Recueil des arrêts et décisions 1997-VI*). Από τα ανωτέρω προκύπτει ότι η προσφυγή δεν είναι εκπρόθεσμη και η ένσταση της Κυβέρνησης θα πρέπει να απορριφθεί.

22. Επίσης, το Δικαστήριο διαπιστώνει ότι η αιτίαση αυτή δεν είναι προδήλως αβάσιμη υπό την έννοια του άρθρου 35 §3 της Σύμβασης. Κρίνει επίσης ότι δεν αντίκειται σε κανένα άλλο λόγο απαραδέκτου. Θα πρέπει λοιπόν να κηρυχθεί παραδεκτή.

B. Επί της ουσίας

1. Περίοδος που πρέπει να ληφθεί υπόψη

23. Η περίοδος που πρέπει να ληφθεί υπόψη άρχισε στις 9 Αυγούστου 1994, ημερομηνία κατά τη οποία οι προσφεύγοντες προσέφυγαν στον Διοικητικό Πρωτοδικείο Αθηνών, και έληξε στις 4 Απριλίου 2008, ημερομηνία κατά την οποία η απόφαση υπ'αρ. 2744/2007 του Συμβουλίου της Επικρατείας καθαρογράφηκε και επικυρώθηκε. Το Δικαστήριο υπενθυμίζει στο σημείο αυτό ότι τα μέρη δεν έχουν την δυνατότητα να μάθουν πραγματικά το περιεχόμενο της απόφασης του Ανωτάτου Δικαστηρίου παρά την ημερομηνία κατά την οποία μπορούν να λάβουν επικυρωμένο αντίγραφο (βλ. προαναφερθείσα *Παπαχελάς κατά Ελλάδας*

[GC], §30). Επιπλέον, η καθαρογραφή και επικύρωση της απόφασης είναι απαραίτητη προκειμένου να αρχίσουν οι ενέργειες που ενδεχομένως είναι απαραίτητες για την εκτέλεσή της. Το Δικαστήριο υπενθυμίζει στο σημείο αυτό ότι η εκτέλεση μιας απόφασης, οποιουδήποτε δικαστηρίου, πρέπει να θεωρηθεί ότι αποτελεί αναπόσπαστο τμήμα της «δίκης» υπό την έννοια του άρθρου 6 (*Παναγιώτης Γκίκας και Γεώργιος Γκίκας κατά Ελλάδα*, αρ. 26914/07, §34, 2 Απριλίου 2009, *Hornsby κατά Ελλάδα*, 19 Μαρτίου 1997, *Recueil* 1997-II, § 40). Συνεπώς, το χρονικό διάστημα που είναι απαραίτητο για την καθαρογραφή και την επικύρωση μιας απόφασης του Συμβουλίου της Επικρατείας πρέπει να συμπεριληφθεί στην περίοδο που πρέπει να ληφθεί υπόψη, δεδομένου ότι λόγω της ιδιαιτερότητας αυτής της εθνικής πρακτικής, το στάδιο αυτό είναι απαραίτητο για να καταστεί εκτελεστή η εν λόγω απόφαση, και να μπορεί να εκτελεστεί από τον ενδιαφερόμενο βλ. προς την κατεύθυνση αυτή, *Σταυρινουδάκης κατά Ελλάδα*, αρ. 26307/07, §22, 29 Οκτωβρίου 2009). Λαμβάνοντας υπόψη τα ανωτέρω, το Δικαστήριο παρατηρεί ότι η σχετική διαδικασία εκτάθηκε σε δεκατρία έτη και οκτώ μήνες περίπου για τρεις βαθμούς δικαιοδοσίας.

2. *Εύλογος χαρακτήρας της διάρκειας της διαδικασίας*

24. Η Κυβέρνηση υποστηρίζει ότι δεν υπήρχαν υπερβολικές καθυστερήσεις στην διεξαγωγή της σχετικής διαδικασίας. Επίσης, υποστηρίζει γενικά ότι οι προσφεύγοντες δεν ζήτησαν όπως είχαν δικαίωμα, την επίσπευση της διαδικασίας, ζητώντας ιδίως τον καθορισμό δικασίμων το συντομότερο δυνατόν. Τέλος, σύμφωνα με την Κυβέρνηση, το διακύβευμα της δίκης δεν ήταν σημαντικό για τους προσφεύγοντες.

25. Οι προσφεύγοντες αμφισβητούν τις θέσεις της Κυβέρνησης.

26. Το Δικαστήριο υπενθυμίζει ότι ο εύλογος χαρακτήρας της διάρκειας μιας διαδικασίας πρέπει να κρίνεται ιδίως με βάση την δυσκολία της υπόθεσης και την συμπεριφορά του προσφεύγοντα και των αρμοδίων αρχών καθώς και με βάση το διακύβευμα της διαφοράς για τον ενδιαφερόμενο (βλ. μεταξύ άλλων, *Frydlender κατά Γαλλίας* [GC], αρ. 30979/96, §43, CEDH 2000-VII). Συγκεκριμένα, το Δικαστήριο σημειώνει ότι η συμπεριφορά του προσφεύγοντα αποτελεί στοιχείο αντικειμενικό, το οποίο δεν μπορεί να καταλογιστεί στο καθ' ου η προσφυγή κράτος και που υπολογίζεται για να αποφασιστεί αν υπήρχε ή όχι υπέρβαση της εύλογης προθεσμίας του άρθρου 6 §1 (*Wiesinger κατά Αυστρίας*, 30 Οκτωβρίου 1991, §57, σειρά Α αρ. 213, *Erkner και Hofauer κατά Αυστρίας*, 23 Απριλίου 1987, § 68, σειρά

Α αρ. 117). Όσον αφορά την ευθύνη των δικαστικών αρχών επί του θέματος, το Δικαστήριο επαναλαμβάνει ότι εναπόκειται στα συμβαλλόμενα Κράτη να οργανώσουν το δικαστικό τους σύστημα έτσι ώστε τα δικαστήριά τους να μπορούν να εγγυώνται σε καθέναν το δικαίωμα να πετυχαίνει μια οριστική απόφαση σχετικά με τις αμφισβητήσεις των δικαιωμάτων και αστικής φύσης υποχρεώσεών τους εντός εύλογης προθεσμίας (*Richart-Luna κατά Γαλλίας*, αρ. 48566/99, §47, 8 Απριλίου 2003).

27. Το Δικαστήριο έχει χειριστεί επανειλημμένως υποθέσεις που εγείρουν θέματα παρόμοια με εκείνα της υπό κρίση υπόθεσης και διαπίστωσε την παραβίαση του άρθρου 6 §1 της Σύμβασης (βλ. προαναφερθείσα *Frydlender*).

28. Το Δικαστήριο αφού εξέτασε όλα τα στοιχεία που του υποβλήθηκαν, θεωρεί ότι η Κυβέρνηση δεν εξέθεσε κανένα πραγματικό γεγονός και κανένα επιχείρημα που να μπορεί να οδηγήσει σε διαφορετικό συμπέρασμα στην υπό κρίση υπόθεση. Συγκεκριμένα, όσον αφορά το επιχείρημα της Κυβέρνησης ότι οι προσφεύγοντες παραλείψανε να ζητήσουν τον καθορισμό δικασίμων στις πιο σύντομες ημερομηνίες σύμφωνα με το άρθρο 127 του Νόμου 2717/1999, το Δικαστήριο κρίνει ότι η Κυβέρνηση δεν απέδειξε ότι τα διοικητικά δικαστήρια θα είχαν προβλέψει να ορίσουν δικάσιμο σε πιο κοντινή ημερομηνία αν οι προσφεύγοντες είχαν διατυπώσει τέτοιο αίτημα (βλ. *Σταμουλακάκος κατά Ελλάδας* (αρ. 2), 26 Νοεμβρίου 1997, §26, *Recueil* 1997-VII). Επιπλέον, Επιπλέον, το καθήκον επιμέλειας στην απονομή της δικαιοσύνης ανήκει πρώτα πρώτα στις αρμόδιες αρχές (*Φίλης κατά Ελλάδας* (αρ. 2), 27 Ιουνίου 1997, § 49, *Recueil* 1997-IV). Συνεπώς, η ενδεχόμενη παράλειψη των προσφευγόντων να χρησιμοποιήσουν κάθε μέσο για να επιταχύνουν την διαδικασία δεν αναπληρώνει την γενική υποχρέωση του Κράτους να εγγυάται την διεξαγωγή της διαδικασίας εντός εύλογου χρόνου (βλ. *Μανιός κατά Ελλάδας*, αρ. 70626/01, § 28, 11 Μαρτίου 2004).

29. Επιπλέον, το Δικαστήριο δεν μπορεί να προσχωρήσει στο επιχείρημα της Κυβέρνησης σύμφωνα με το οποίο το διακύβευμα της υπόθεσης δεν είχε σημασία για τους προσφεύγοντες. Πράγματι, το αντικείμενο της διαφοράς αφορούσε την καταβολή συμπληρωματικού εφάπαξ βοηθήματος, κάτι που δεν θα μπορούσε να χαρακτηριστεί ως αμελητέο για τα εισοδήματα συνταξιούχων, όπως οι προσφεύγοντες.

Λαμβάνοντας υπόψη τη νομολογία του επί του θέματος, το Δικαστήριο θεωρεί ότι στην υπό κρίση υπόθεση η διάρκεια της επίδικης διαδικασίας ήταν υπερβολική και δεν ανταποκρίνεται στην απαίτηση «εύλογου χρόνου».

Επομένως, υπήρξε παραβίαση του άρθρου 6 §1.

Π. ΕΠΙ ΤΗΣ ΕΠΙΚΑΛΟΥΜΕΝΗΣ ΠΑΡΑΒΙΑΣΗΣ ΤΟΥ ΑΡΘΡΟΥ 13 ΤΗΣ ΣΥΜΒΑΣΗΣ

30. Οι προσφεύγοντες παραπονούνται επίσης για το ότι στην Ελλάδα δεν υπάρχει κανένα δικαστήριο στο οποίο να μπορούν να απευθυνθούν για να παραπονεθούν για την υπερβολική διάρκεια της διαδικασίας. Επικαλούνται το άρθρο 13 της Σύμβασης, που ορίζει τα εξής :

«Παν πρόσωπον του οποίου τα αναγνωριζόμενα εν τη ... Συμβάσει δικαιώματα και ελευθερία παρεβιάσθησαν, έχει το δικαίωμα πραγματικής προσφυγής ενώπιον εθνικής αρχής, έστω και αν η παραβίασις διεπράχθη υπό προσώπων ενεργούντων εν τη εκτελέσει των δημοσίων καθηκόντων του.»

31. Η Κυβέρνηση, θεωρώντας ιδίως ότι οι προσφεύγοντες θα μπορούσαν να είχαν επιδιώξει την επίσπευση της διαδικασίας, αμφισβητεί την θέση αυτή.

A. Επί του παραδεκτού

32. Το Δικαστήριο διαπιστώνει ότι η αιτίαση αυτή δεν είναι προδήλως αβάσιμη υπό την έννοια του άρθρου 35 §1 της Σύμβασης. Σημειώνει επίσης ότι δεν αντίκειται σε κανένα άλλο λόγο απαραδέκτου. Επομένως, πρέπει να κηρυχτεί παραδεκτή.

B. Επί της ουσίας

33. Το Δικαστήριο υπενθυμίζει ότι το άρθρο 13 εγγυάται μια πραγματική προσφυγή ενώπιον Εθνικού Δικαστηρίου η οποία να επιτρέπει στον ενδιαφερόμενο να παραπονεθεί για την παραβίαση της υποχρέωσης, που προβλέπεται από το άρθρο 6 §1, να εκδικάζονται οι υποθέσεις εντός εύλογης προθεσμίας (βλ. *Kudla κατά Πολωνίας* [GC], αρ. 30210/96, § 156, CEDH 2000-XI).

34. Εξάλλου, το Δικαστήριο είχε ήδη την ευκαιρία να διαπιστώσει ότι η ελληνική έννομη τάξη δεν προσφέρει στους ενδιαφερόμενους μια

No 95

πραγματική προσφυγή υπό την έννοια του άρθρου 13 της Σύμβασης, που να τους επιτρέπει να παραπονεθούν για την διάρκεια μιας διαδικασίας (*Γαλάνης κατά Ελλάδα*, αρ. 8725/08, § 29, 1 Απριλίου 2010, *Φραγγαλέξη κατά Ελλάδα*, αρ. 18830/03, §22, 9 Ιουνίου 2005, *Κόντη-Αρβανίτη κατά Ελλάδα*, αρ. 53401/99, §§ 29-30, 10 Απριλίου 2003). Το Δικαστήριο δεν διακρίνει στην υπό κρίση υπόθεση κανένα λόγο να αποστασιοποιηθεί από τη νομολογία του αυτή, αφού επιπλέον η Κυβέρνηση δεν υποστηρίζει ότι η ελληνική έννομη τάξη εφοδιάστηκε εντωμεταξύ με μια τέτοια προσφυγή.

35. Ως εκ τούτου, το Δικαστήριο θεωρεί ότι στην υπό κρίση υπόθεση υπήρξε παραβίαση του άρθρου 13 της Σύμβασης, λόγω της απουσίας στο εθνικό δίκαιο, μιας προσφυγής που να επιτρέπει στους προσφεύγοντες να πετύχουν την αναγνώριση του δικαιώματός τους να εκδικαστεί η υπόθεσή τους εντός εύλογης προθεσμίας, υπό την έννοια του άρθρου 6 §1 της Σύμβασης.

III. ΕΦΑΡΜΟΓΗ ΤΟΥ ΑΡΘΡΟΥ 46 ΤΗΣ ΣΥΜΒΑΣΗΣ

36. Το Δικαστήριο σημειώνει εξ αρχής ότι η υπερβολική διάρκεια των διαδικασιών ενώπιον των ελληνικών διοικητικών δικαστηρίων είναι ένα χρόνιο πρόβλημα που οδήγησε σε πολυάριθμες διαπιστώσεις παραβίασης της Σύμβασης στο Στρασβούργο. Σημειώνει ότι κατά το χρονικό διάστημα από το 1999 έως το 2009, το Δικαστήριο υιοθέτησε τριακόσιες περίπου αποφάσεις που συμπεραίνουν την υπερβολική διάρκεια των δικαστικών διαδικασιών, μεγάλο μέρος των οποίων αφορούσε διοικητικές διαδικασίες. Εξάλλου, το Δικαστήριο έχει ήδη διαπιστώσει επανειλημμένως παραβιάσεις του άρθρου 13 της Σύμβασης λόγω του ότι οι ενδιαφερόμενοι δεν μπόρεσαν να έχουν μια πραγματική εθνική προσφυγή με την οποία να μπορέσουν να επικαλεστούν το δικαίωμά τους για «δίκη εντός εύλογης προθεσμίας». Αυτό αναφέρεται επίσης στην προσωρινή απόφαση CM/ResDH(2007)74 του Συμβουλίου Υπουργών. Το Δικαστήριο κρίνει λοιπόν σκόπιμο να εξετάσει την παρούσα υπόθεση υπό το πρίσμα του άρθρου 46 της Σύμβασης. Η διάταξη αυτή ορίζει τα εξής :

«1. Τα Υψηλά Συμβαλλόμενα Μέρη αναλαμβάνουν την υποχρέωση να συμμορφώνονται προς τις οριστικές αποφάσεις του Δικαστηρίου επί των διαφορών στις οποίες είναι διάδικοι.

2. Η οριστική απόφαση του Δικαστηρίου διαβιβάζεται στην Επιτροπή των Υπουργών που εποπτεύει την εκτέλεση της εν λόγω απόφασης.»

A. Θέσεις των διαδίκων

37. Οι προσφεύγοντες διαπιστώνουν την ύπαρξη ενός συστημικού προβλήματος που οφείλεται στην υπερβολική διάρκεια των διοικητικών διαδικασιών στην Ελλάδα. Αναφέρουν επίσης την παράλειψη των ελληνικών αρχών να εισάγουν μια πραγματική προσφυγή για να δώσουν λύση στην δυσλειτουργία της εθνικής έννομης τάξης.

38. Η Κυβέρνηση δεν εκφέρει γνώμη ως προς το θέμα εφαρμογής του άρθρου 46 της Σύμβασης.

B. Η κρίση του Δικαστηρίου*1. Γενικές Αρχές*

39. Το Δικαστήριο υπενθυμίζει ότι όπως ερμηνεύεται υπό το πρίσμα του άρθρου 1 της Σύμβασης, το άρθρο 46 επιβάλλει στο καθ' ου η προσφυγή Κράτος την έννομη υποχρέωση να θέσει σε εφαρμογή, υπό τον έλεγχο της Επιτροπής Υπουργών, τα γενικά και/ή ατομικά μέτρα που επιβάλλονται για την προστασία του δικαιώματος του προσφεύγοντα, του οποίου την παραβίαση διαπίστωσε το Δικαστήριο. Μέτρα τέτοιου τύπου πρέπει να ληφθούν επίσης ως προς τα άλλα άτομα που βρίσκονται στην ίδια θέση με τον ενδιαφερόμενο, ενώ το Κράτος νοείται ότι πρέπει να θέτει τέλος στα προβλήματα που προκαλούν την διαπίστωση των παραβιάσεων από πλευράς Δικαστηρίου (*S. Kai Marper κατά Ηνωμένου Βασιλείου* [GC], αρ. 30562/04 και 30566/04, §134, 4 Δεκεμβρίου 2008, *Scozzari και Giunta κατά Ιταλίας* [GC], αρ. 39221/98 και 41963/98, § 249, CEDH 2000-VIII).

40. Προκειμένου να διευκολύνει την πραγματική εφαρμογή των αποφάσεων αυτών σύμφωνα με την ανωτέρω αρχή, το Δικαστήριο μπορεί να υιοθετήσει μια διαδικασία πιλοτικής απόφασης, που του επιτρέπει να αναδείξει με σαφήνεια, στην απόφασή του, την ύπαρξη δομικών προβλημάτων που προκαλούν τις παραβιάσεις και να υποδείξει τα ειδικά μέτρα ή ενέργειες που το καθ' ου η προσφυγή κράτος πρέπει να πάρει για να δώσει λύση (προαναφερθείσα *Hutten-Czapska κατά Πολωνίας* [GC], §§ 231-239 και το διατακτικό της, και προαναφερθείσα *Broniowski κατά Πολωνίας* [GC], §§ 189-194 και το διατακτικό της). Ωστόσο, όταν υιοθετεί τέτοιο διάβημα, το Δικαστήριο λαμβάνει δεόντως υπόψη τις αντίστοιχες αρμοδιότητες των Οργάνων της Σύμβασης : σύμφωνα με το άρθρο 46§2 της Σύμβασης, εναπόκειται στην Επιτροπή Υπουργών να εκτιμήσει την εφαρμογή των ατομικών ή γενικών μέτρων που λαμβάνονται προς εκτέλεση

της απόφασης του Δικαστηρίου (βλ. *mutatis mutandis*, *Broniowski κατά Πολωνίας* (φιλικός διακανονισμός) [GC], αρ. 31443/96, §42, CEDH 2005-IX).

41. Ένας άλλος σημαντικός σκοπός που επιδιώκεται με την διαδικασία της πιλοτικής απόφασης είναι να παρακινηθεί το καθ' ου η προσφυγή Κράτος να βρει, σε εθνικό επίπεδο, λύση στις πολυάριθμες ατομικές υποθέσεις που γεννήθηκαν από το ίδιο δομικό πρόβλημα, εφαρμόζοντας έτσι την αρχή της επικουρικότητας που βρίσκεται στην βάση του συστήματος της Σύμβασης (*Bourdon κατά Ρωσσίας* (αρ. 2), αρ. 33509/04, § 127, CEDH 2009-...). Πράγματι, το Δικαστήριο δεν εκπληρώνει με τον καλύτερο τρόπο το έργο του, που σύμφωνα με το άρθρο 19 της Σύμβασης είναι να «διασφαλίζει τον σεβασμό των δεσμεύσεων που προκύπτουν για τα Υψηλά Συμβαλλόμενα Μέρη της (...) Σύμβασης και των Πρωτοκόλλων της», όταν επαναλαμβάνει τα ίδια συμπεράσματα σε μεγάλο αριθμό υποθέσεων (βλ. *mutatis mutandis*, *E.G. κατά Πολωνίας* (αποφ.), αρ. 50425/99, § 27, CEDH 2008-... (αποσπάσματα)). Το Δικαστήριο σημειώνει στο σημείο αυτό ότι στην διακήρυξή του της 19^{ης} Φεβρουαρίου 2010, η Υψηλή Διάσκεψη για το μέλλον του Ευρωπαϊκού Δικαστηρίου των Δικαιωμάτων του Ανθρώπου, που συνήλθε στο Interlaken, υπογράμμισε την ανάγκη να δοθεί αυξημένη προτεραιότητα και δημοσιότητα όχι μόνον στις υποθέσεις που απαιτούν ατομικά μέτρα αλλά και στις υποθέσεις που αποκαλύπτουν σημαντικά δομικά προβλήματα, δίνοντας ιδιαίτερη προσοχή στην ανάγκη να κατοχυρώνονται εθνικές πραγματικές προσφυγές (βλ. ανωτέρω παρ. 14).

42. Η διαδικασία της πιλοτικής απόφασης έχει σκοπό να διευκολύνει την πιο σύντομη και πραγματική επίλυση μιας δυσλειτουργίας που επηρεάζει την προστασία του συμβατικού δικαιώματος που αμφισβητείται στην εθνική έννομη τάξη (*Wolkenberg και λοιποί κατά Πολωνίας* (αποφ.), αρ. 50003/99, § 34, CEDH 2007-... (αποσπάσματα)). Εάν η ενέργεια του Κράτους πρέπει να τείνει κυρίως στην διευθέτηση αυτών των δυσλειτουργιών και την θέσπιση, ενδεχομένως, εθνικών πραγματικών προσφυγών που να επιτρέπουν την καταγγελία των διαπραττομένων παραβιάσεων, μπορεί επίσης να περιλαμβάνει την υιοθέτηση λύσεων *ad hoc* όπως φιλικούς διακανονισμούς με τους προσφεύγοντες ή μονομερείς προσφορές αποζημίωσης, σύμφωνα με τις απαιτήσεις της Σύμβασης (προαναφερθείσα *Bourdon κατά Ρωσσίας* (αρ. 2), § 127).

2. *Εφαρμογή των ανωτέρω αρχών στην υπό κρίση υπόθεση*

α) Σχετικά με την εφαρμογή της πιλοτικής απόφασης

43. Το Δικαστήριο σημειώνει ότι η παρούσα υπόθεση διαφοροποιείται σε ορισμένα σημεία από κάποιες άλλες «πιλοτικές αποφάσεις» όπως π.χ. οι προαναφερθείσες αποφάσεις *Hutten-Czapska και Broniowski*. Πράγματι, τα άτομα που βρίσκονται σε ίδια θέση με τους προσφεύγοντες δεν υπάγονται αναγκαστικά σε μια «συγκεκριμένη κατηγορία πολιτών». (βλ. για την σύγκριση, τις προαναφερθείσες αποφάσεις *Hutten-Czapska*, § 229, και *Broniowski*, §189). Επιπλέον, οι δύο προαναφερθείσες αποφάσεις ήταν οι πρώτες που διαπίστωσαν την ύπαρξη δομικών προβλημάτων που προκαλούσαν με την σειρά τους πολλές προσφυγές που ασκήθηκαν μετά από εκείνες στις οποίες αναφερόντουσαν, ενώ μεγάλος αριθμός αποφάσεων που αναδεικνύουν το πρόβλημα της υπερβολικής διάρκειας των διαδικασιών ενώπιον των διοικητικών δικαστηρίων στην Ελλάδα προηγήθηκαν της εξέτασης της παρούσας υπόθεσης.

44. Αντίθετα, το Δικαστήριο σημειώνει ότι η παρούσα υπόθεση είναι παρόμοια, όσον αφορά τα θέματα που τίθενται και τα ενδιαφερόμενα πρόσωπα, με εκείνες που έχει ήδη εξετάσει το Δικαστήριο σε προηγούμενες «πιλοτικές αποφάσεις» (βλ. προαναφερθείσα *Bourdon κατά Ρωσσίας (αρ. 2)*, *Scordino κατά Ιταλίας (αρ. 1)* [GC], αρ. 36813/97, CEDH 2006-V, *Lukenda κατά Σλοβενίας*, αρ. 23032/02, CEDH 2005-X). Επομένως, το Δικαστήριο θεωρεί ότι συντρέχει λόγος να εφαρμόσει στην υπό κρίση υπόθεση την διαδικασία της πιλοτικής απόφασης, λαμβάνοντας υπόψη ιδίως τον χρόνο και επίμονο χαρακτήρα των εν λόγω προβλημάτων, τον σημαντικό αριθμό των ατόμων που αυτά αφορούν στην Ελλάδα και την επείγουσα ανάγκη να προσφέρει σε αυτά μια γρήγορη και κατάλληλη αποκατάσταση σε εθνικό επίπεδο (βλ. προαναφερθείσα *Bourdon κατά Ρωσσίας (αρ. 2)*, §§ 129-130).

Β) Σχετικά με την ύπαρξη ή μη πρακτικής ασυμβίβαστης με την Σύμβαση

45. Το Δικαστήριο σημειώνει ότι στις 6 Ιουνίου 2007, στην Προσωρινή Απόφασή του CM/ResDH(2007)74, η Επιτροπή Υπουργών διαπίστωσε τον μεγάλο αριθμό αποφάσεων του Δικαστηρίου που διαπίστωναν παραβίαση από πλευράς Ελλάδας του άρθρου 6 §1 της Σύμβασης σχετικά με την υπερβολική διάρκεια των διαδικασιών ενώπιον των Διοικητικών Δικαστηρίων, ιδίως ενώπιον του Συμβουλίου Επικρατείας. Η Επιτροπή Υπουργών επιπλέον σημείωσε μεγάλο αριθμό παραβιάσεων του άρθρου 13

ως προς το θέμα αυτό. Στο σημείο αυτό, διαπιστώθηκε ότι το πρόβλημα έλλειψης πραγματικής προσφυγής, το οποίο υπογραμμίστηκε για πρώτη φορά σχετικά με την Ελλάδα το 2003 στην υπόθεση *Κόντη-Αρβανίτη κατά Ελλάδας*, (αρ. 53401/99, 10 Απριλίου 2003) δεν είχε επιλυθεί.

46. Επίσης, η Επιτροπή Υπουργών κάλεσε την Ελλάδα, λόγω της σοβαρότητας του συστημικού προβλήματος που βρίσκεται στην βάση των παραβιάσεων, να επιταχύνει την υιοθέτηση ενός νέου σχεδίου νόμου που θα στόχευε την επιτάχυνση των διαδικασιών ενώπιον των διοικητικών δικαστηρίων και την πρόβλεψη πρόσθετων μέτρων όπως η δημιουργία πρόσθετων θέσεων δικαστών και διοικητικού προσωπικού στα Δικαστήρια αυτά και ανάπτυξη των υποδομών. Επίσης, η Επιτροπή Υπουργών κάλεσε τις ελληνικές αρχές να κάνουν κάθε δυνατή προσπάθεια για να επιταχύνουν την υιοθέτηση του νέου σχεδίου νόμου που διασφαλίζει μια προσφυγή και εγγυάται ότι αυτή θα εφαρμοστεί σύμφωνα με τις απαιτήσεις της Σύμβασης και της Νομολογίας του Δικαστηρίου (βλ. ανωτέρω παρ. 15). Το Δικαστήριο παρατηρεί ότι στην προαναφερθείσα προσωρινή Απόφαση, η Επιτροπή Υπουργών έλαβε υπόψη της ένα σχέδιο νόμου που είχε ετοιμαστεί με τον τίτλο «βελτίωση και επιτάχυνση των διοικητικών δικαστικών διαδικασιών», και που την εποχή εκείνη εκκρεμούσε ενώπιον του Κοινοβουλίου.

47. Στην συνέχεια, με επιστολή της 25^{ης} Ιουνίου 2008 σχετικά με την κατάσταση εκτέλεσης 182 υποθέσεων σχετικών με την διάρκεια δικαστικής διαδικασίας και ελλείπει πραγματικής προσφυγής ως προς το θέμα αυτό, οι ελληνικές αρχές πληροφόρησαν την Επιτροπή Υπουργών ότι υιοθετήθηκε ένας νέος νόμος (αρ. 3659/2008) με τον τίτλο «Βελτίωση και Επιτάχυνση των διαδικασιών ενώπιον των Διοικητικών Δικαστηρίων και άλλες διατάξεις». Ο νόμος αυτός περιέχει μέτρα που αφορούν κυρίως την καλή οργάνωση της διεξαγωγής της διαδικασίας ενώπιον των διοικητικών δικαστηρίων με σκοπό να συντομευθούν οι προθεσμίες για την εξέταση των υποθέσεων. Εντούτοις, από τις παρατηρήσεις της Κυβέρνησης δεν προκύπτει ότι η εθνική έννομη τάξη εφοδιάστηκε εντωμεταξύ με μία ή περισσότερες προσφυγές που να επιτρέπουν στους ενδιαφερόμενους να πετύχουν την αναγνώριση του δικαιώματός τους να δικαστεί η υπόθεσή τους εντός εύλογης προθεσμίας. Συγκεκριμένα, δεν προκύπτει από τον φάκελο ότι το σχέδιο νόμου με τον τίτλο «Αποζημίωση των προσφευγόντων μετά από υπερβολική διάρκεια δικαστικής διαδικασίας»

και στο οποίο αναφέρεται η Προσωρινή Απόφαση CM/ResDH(2007)74 έχει υιοθετηθεί έως σήμερα.

48. Επίσης, το Δικαστήριο σημειώνει ότι στην περίοδο μετά την υιοθέτηση της προαναφερθείσας Προσωρινής Απόφασης, εξέδωσε περίπου πενήντα αποφάσεις που συμπεραίνουν την παραβίαση του άρθρου 6 §1 σχετικά με την διάρκεια των διαδικασιών ενώπιον των διοικητικών δικαστηρίων (βλ. μεταξύ άλλων, *Μάτου και λοιποί κατά Ελλάδα*, αρ. 54837/08, 22 Ιουλίου 2010, *Τσουκαλάς κατά Ελλάδα*, αρ. 12286/08, 22 Ιουλίου 2010, *Τρίτσης κατά Ελλάδα*, αρ. 3127/08, 10 Ιουνίου 2010, *Αθανασιάδης κατά Ελλάδα*, αρ. 16282/08, 22 Απριλίου 2010, *Γαλάνης κατά Ελλάδα*, αρ. 8725/08, 1^η Απριλίου 2010, *Καρώκης κατά Ελλάδα*, αρ. 17461/08, 7 Ιανουαρίου 2010, *Εξαμιλιώτης κατά Ελλάδα (αρ.4)*, αρ. 15545/07, 11 Ιουνίου 2009, *Τσελίκα-Σκούρτη κατά Ελλάδα*, αρ. 44685/07, 28 Μαΐου 2009, *Παπαθανάσης κατά Ελλάδα*, αρ. 46064/07, 30 Απριλίου 2009, *Βεγλέρης και Μπράτσας κατά Ελλάδα*, αρ. 17114/07, 2 Απριλίου 2009, *Μπεκιάρη και λοιποί κατά Ελλάδα*, αρ. 28264/07, 2 Απριλίου 2009, *Κωνσταντινίδου και λοιποί κατά Ελλάδα*, αρ. 29529/07, 2 Απριλίου 2009, *Κονδύλη και λοιποί κατά Ελλάδα*, αρ. 35812/07, 2 Απριλίου 2009, *Μιχαηλίδου και λοιποί κατά Ελλάδα*, αρ. 21091/07, 12 Μαρτίου 2009, *Μπέκας κατά Ελλάδα*, αρ. 24454/07, 12 Μαρτίου 2009, *Νικητάκη και λοιποί κατά Ελλάδα*, αρ. 26907/07, 12 Μαρτίου 2009, *Δαλή κατά Ελλάδα*, αρ. 497/07, 6 Νοεμβρίου 2008, *Σιαφάκα κατά Ελλάδα*, αρ. 32025/06, 31 Ιουλίου 2008, *Ιχτιγιαρόγλου κατά Ελλάδα*, αρ. 12045/06, 19 Ιουνίου 2008, *Ζούρδος και λοιποί κατά Ελλάδα*, αρ. 24898/06, 5 Ιουνίου 2008, *Λαμπαδαρίδου κατά Ελλάδα*, αρ. 42150/06, 5 Ιουνίου 2008, *Λουκάς κατά Ελλάδα*, αρ. 26279/06, 29 Μαΐου 2008, *Αβουτζής και λοιποί κατά Ελλάδα*, αρ. 25852/04, 24 Απριλίου 2008, *Μηλιώνης και λοιποί κατά Ελλάδα*, αρ. 41898/04, 24 Απριλίου 2008, *Αρβανιτάκη-Ρομπότη και λοιποί κατά Ελλάδα* [GC], αρ. 27278/03, CEDH 2008-..., *Αλεξίου κατά Ελλάδα*, αρ. 26682/05, 6 Δεκεμβρίου 2007, *Γιαννετάκη Ε. και Σ. Μεταφορική ΕΠΕ και Γιαννετάκης κατά Ελλάδα*, αρ. 29829/05, 6 Δεκεμβρίου 2007, *Odeon Cinerplex Α.Ε. κατά Ελλάδα*, αρ. 36525/05, 18 Οκτωβρίου 2007, *Πουλτισίδη κατά Ελλάδα*, αρ. 35178/05, 11 Οκτωβρίου 2007, *Ζήσης κατά Ελλάδα*, αρ. 77658/01, 19 Ιουλίου 2007).

49. Στο σημείο αυτό θα πρέπει να σημειώσουμε ότι σε ένα σημαντικό αριθμό υποθέσεων, το Δικαστήριο διαπίστωσε ιδιαίτερα μακρά διάρκεια ενώπιον των διοικητικών δικαστηρίων. Συγκεκριμένα, όπως και στην

παρούσα υπόθεση, το Δικαστήριο είχε να εξετάσει επανειλημμένως διαδικασίες των οποίων η διάρκεια είχε υπερβεί τα δέκα έτη για τρεις βαθμούς δικαιοδοσίας (βλ. μεταξύ άλλων, προαναφερθείσα *Μπεκιάρη και λοιποί κατά Ελλάδα*, § 14, προαναφερθείσα *Κωνσταντινίδου και λοιποί κατά Ελλάδα*, § 14, προαναφερθείσα *Μπέκας κατά Ελλάδα*, §13, προαναφερθείσα *Νικητάκη και λοιποί κατά Ελλάδα*, § 14, προαναφερθείσα *Σιαφάκα κατά Ελλάδα*, §16, προαναφερθείσα *Ζούρδος και λοιποί κατά Ελλάδα*, §13, προαναφερθείσα *Λουκάς κατά Ελλάδα*, §12, προαναφερθείσα *Μηλιώνης και λοιποί κατά Ελλάδα*, §54, *Αναστασιάδης και λοιποί κατά Ελλάδα*, αρ. 25844/04, § 15, 24 Απριλίου 2008, *Αβραμίδης και λοιποί κατά Ελλάδα*, αρ. 26084/04, §15, 24 Απριλίου 2008, *Γαλιάτσου-Κουτσίκου και λοιποί κατά Ελλάδα*, αρ. 38720/05, §13, 24 Απριλίου 2008). Επίσης, όπως σημείωσε ήδη η Επιτροπή Υπουργών, το Δικαστήριο παρατηρεί ιδίως σημαντικές καθυστερήσεις στην διεξαγωγή των διαδικασιών ενώπιον του Συμβουλίου της Επικρατείας. (βλ. μεταξύ άλλων, προαναφερθείσα *Τρίτσης κατά Ελλάδα*, § 14, *Καμβύσης κατά Ελλάδα*, αρ. 2735/08, §26, 22 Απριλίου 2010, *Τσερώνης κατά Ελλάδα*, αρ. 18607/05, §18, 7 Φεβρουαρίου 2008, προαναφερθείσα *Odeon Cineplex A.E. κατά Ελλάδα*, § 14, *Πολυχρονάκος κατά Ελλάδα*, αρ. 23032/05, §19, 11 Οκτωβρίου 2007, προαναφερθείσα *Ελμαλιώτης και Κωνσταντινίδης κατά Ελλάδα*, §23).

50. Επιπλέον, το Δικαστήριο παρατηρεί ότι στη περίοδο μετά την υιοθέτηση της Προσωρινής Απόφασης CM/ResDH(2007)74, εξέδωσε πάνω από δεκαπέντε αποφάσεις που συμπεραίνουν παραβιάσεις του άρθρου 13 της Σύμβασης λόγω του ότι οι προσφεύγοντες δεν μπόρεσαν να έχουν μια εθνική πραγματική προσφυγή με την οποία να μπορούν να διεκδικήσουν το δικαίωμά τους σε «δίκη εντός εύλογης προθεσμίας» (βλ. μεταξύ άλλων, *Πετρίδης κατά Ελλάδα*, αρ. 53351/07, §33, 22 Ιουλίου 2010, προαναφερθείσα *Καρώκης κατά Ελλάδα*, §22, *Μαγγείρας κατά Ελλάδα*, αρ. 9893/08, §23, 7 Ιανουαρίου 2010, προαναφερθείσα *Μπέκας κατά Ελλάδα*, § 22, προαναφερθείσα *Λαμπαδαρίδου κατά Ελλάδα*, §25, προαναφερθείσα *Λουκάς κατά Ελλάδα*, §21, *Ένωση «Ε.Αποστολόπουλος και Κ.Λυμπερόπουλος» κατά Ελλάδα*, αρ. 24133/05, §32, 24 Απριλίου 2008, προαναφερθείσα *Μηλιώνης και λοιποί κατά Ελλάδα*, §64).

51. Τέλος, ο δομικός χαρακτήρας του προβλήματος που εντοπίστηκε στην παρούσα απόφαση επιβεβαιώνεται από το ότι ενώπιον του Δικαστηρίου εκκρεμούν πάνω από διακόσιες υποθέσεις κατά της Ελλάδας

και συναφείς, ολικά ή μερικά, με την διάρκεια των δικαστικών διαδικασιών. Μεταξύ των υποθέσεων αυτών περίπου εκατό αφορούν μόνο τις διαδικασίες ενώπιον των Διοικητικών Δικαστηρίων.

52. Για το Δικαστήριο, οι σημαντικές και επαναλαμβανόμενες καθυστερήσεις στην απονομή της δικαιοσύνης αποτελούν ένα ιδιαίτερα ανησυχητικό φαινόμενο, που μπορεί να υπονομεύσει την εμπιστοσύνη του κοινού στην αποτελεσματικότητα του δικαστικού συστήματος. Έτσι, κατ'αρχήν, δεν μπορεί να αποκλειστεί ότι, σε εξαιρετικές περιπτώσεις, η διατήρηση μιας διαδικασίας σε εκκρεμότητα για υπερβολικό χρονικό διάστημα ενδέχεται να προσβάλει το ίδιο το δικαίωμα της πρόσβασης σε δικαστήριο. Ειδικότερα, η αδικαιολόγητη έλλειψη απόφασης από το δικαστήριο για ιδιαίτερα μακρύ χρονικό διάστημα μπορεί υπό την πίεση των γεγονότων να εξομοιωθεί με αρνησιδικία και κατά τον τρόπο αυτό τον ένδικο μέσο που άσκησε ο ενδιαφερόμενος μπορεί να στερηθεί από κάθε αποτελεσματικότητα όταν το δικαστήριο που έχει επιληφθεί της υπόθεσης δεν κατορθώνει να αποφανθεί επί της διαφοράς εγκαίρως, όπως το απαιτούν οι περιστάσεις και το διακύβευμα κάθε ιδιαίτερης υπόθεσης.

53. Σύμφωνα με τα ανωτέρω, το Δικαστήριο συμπεραίνει ότι η κατάσταση που διαπιστώθηκε στην υπό κρίση υπόθεση αντανακλά μια πρακτική που δεν είναι σύμφωνη με την Σύμβαση (προαναφερθείσα *Bourdon κατά Ρωσσίας* (αρ. 2), § 135, *Bottazzi κατά Ιταλίας* [GC], αρ. 34884/97, §22, CEDH 1999-V).

γ) Σχετικά με τα προς υιοθέτηση γενικά μέτρα

54. Εναπόκειται κατ'αρχήν στο καθ' ου η προσφυγή κράτος να επιλέξει, υπό τον έλεγχο της Επιτροπής Υπουργών, τα μέσα για να εκπληρώσει την έννομη υποχρέωσή του που απορρέει από το άρθρο 46 της Σύμβασης (βλ. *Scozzari και Giunta κατά Ιταλίας* [GC], αρ. 39221/98 και 41963/98, § 249, CEDH 2000-VIII). Εν προκειμένω, όσον αφορά το ή τα ένδικα μέσα που πρέπει να υιοθετηθούν προκειμένου να αντιμετωπιστεί το συστημικό πρόβλημα που εντοπίστηκε στην υπό κρίση υπόθεση, το Δικαστήριο παραπέμπει στους συλλογισμούς του στην προαναφερθείσα απόφαση *Scordino κατά Ιταλίας* (αρ. 1) [GC], (§§ 182-189) :

«182. Παρόλο που τα μέρη φαίνεται να συνδέουν το θέμα της ιδιότητας του «θύματος» με το γενικότερο θέμα της αποτελεσματικότητας της προσφυγής και παρόλο που επιθυμούν να έχουν οδηγίες για να

δημιουργήσουν τις πιο αποτελεσματικές εθνικές προσφυγές που είναι δυνατές, το Δικαστήριο προτίθεται να προσεγγίσει το σημείο αυτό σε μια ευρύτερη προοπτική, δίνοντας ορισμένες υποδείξεις σχετικά με τα χαρακτηριστικά που θα έπρεπε να έχει μια τέτοια εθνική προσφυγή, δεδομένου ότι σε τέτοιου είδους υποθέσεις, η δυνατότητα που έχει ο προσφεύγων να παρουσιάζεται ως θύμα θα εξαρτηθεί από την αποκατάσταση που θα του προσφέρει η εθνική προσφυγή.

183. Θα πρέπει ακόμα να διαπιστωθεί ότι η καλύτερη λύση, είναι γενικά, η πρόληψη. Το Δικαστήριο υπενθυμίζει ότι υποστήριξε πολλές φορές ότι το άρθρο 6 §1 υποχρεώνει τα Συμβαλλόμενα κράτη να οργανώσουν το δικαστικό τους σύστημα κατά τέτοιο τρόπο που τα δικαστήριά τους να μπορούν να ικανοποιούν καθεμία από τις απαιτήσεις του, ιδίως όσον αφορά την εύλογη προθεσμία (βλ. μεταξύ πολλών άλλων, *Süssmann κατά Γερμανίας*, 16 Σεπτεμβρίου 1996, § 55, *Recueil 1996-IV*, και προαναφερθείσα απόφαση *Bottazzi*, §22). Όταν το δικαστικό σύστημα αποδεικνύεται ανεπαρκές στο θέμα αυτό, η πιο αποτελεσματική λύση είναι μια προσφυγή που επιτρέπει την επιτάχυνση της διαδικασίας προκειμένου να αποτραπεί μια υπερβολική διάρκεια. Μια τέτοια προσφυγή παρουσιάζει ένα αναμφισβήτητο πλεονέκτημα σε σχέση με μια προσφυγή αμιγώς αποζημιωτική αφού αποφεύγεται η υποχρέωση να διαπιστωθούν διαδοχικές παραβιάσεις για την ίδια διαδικασία και δεν περιορίζεται να δρα μόνο *a posteriori* όπως το κάνει μια προσφυγή για αποζημίωση, όπως αυτή που προβλέπει για παράδειγμα ο ιταλικός νόμος.

184. Το Δικαστήριο αναγνώρισε επανειλημμένως στη προσφυγή του είδους αυτού ένα χαρακτήρα «πραγματικό» στο βαθμό που επιτρέπει την επίσπευση της απόφασης του σχετικού δικαστηρίου (βλ. μεταξύ άλλων, τις αποφάσεις *Bacchini κατά Ελβετίας*, (αποφ.), αρ. 62915/00, 21 Ιουνίου 2005, *Kunz κατά Ελβετίας*, (αποφ.), αρ. 623/02, 21 Ιουνίου 2005, *Fehr και Lauterburg κατά Ελβετίας*, (αποφ.), αρ. 708/02 και 1095/02, 21 Ιουνίου 2005, *Gonzalez Marin κατά Ισπανίας*, (αποφ.), αρ. 39521/98, CEDH 1999-VII, *Tomé Mota κατά Πορτογαλίας* (αποφ.), αρ. 32082/96, CEDH 1999-IX, και την προαναφερθείσα απόφαση *Holzinger (αρ. 1)*, §22).

185. Είναι επίσης προφανές ότι, για τα κράτη όπου ήδη υπάρχουν παραβιάσεις που συνδέονται με την διάρκεια της διαδικασίας, μια προσφυγή η οποία στοχεύει μόνο την επιτάχυνση της διαδικασίας, μπορεί να είναι επιθυμητή για το μέλλον, αλλά δεν μπορεί να είναι αρκετή για την

αποκατάσταση μιας κατάστασης όπου είναι προφανές ότι η διαδικασία εκτάθηκε ήδη σε υπερβολικό χρονικό διάστημα.

186. Διάφοροι τύποι προσφυγών μπορούν να αποκαταστήσουν την παραβίαση καταλλήλως. Το Δικαστήριο το έχει ήδη υποστηρίξει ότι σε θέματα ποινικού δικαίου κρίνοντας ικανοποιητικό το ότι η διάρκεια της διαδικασίας λαμβάνεται υπόψη για την μείωση της ποινής κατά τρόπο ρητό και μετρήσιμο (*Beck κατά Νορβηγίας*, αρ. 26390/95, § 27, 26 Ιουνίου 2001).

Εξάλλου ορισμένα Κράτη, όπως η Αυστρία, η Κροατία, η Ισπανία, η Πολωνία και η Σλοβακία, το κατάλαβαν καλά και επιλέξαν να συνδυάσουν δύο είδη προσφυγών, μια που να στοχεύει την επιτάχυνση της διαδικασίας και μια άλλη αποζημιωτικής φύσεως (βλ. π.χ., προαναφερθείσα *Holzinger (αρ. 1)*, §22 και αποφάσεις *Slavicek κατά Κροατίας* (αποφ.), αρ. 20862/02, CEDH 2002-VII, *Fernandez-Molina Gonzalez και λοιποί κατά Ισπανίας* (αποφ.), αρ. 64359/01, CEDH 2002-IX, *Michalak κατά Πολωνίας* (αποφ.), αρ. 24549/03, 1^η Μαρτίου 2005, *Andrasik και λοιποί κατά Σλοβακίας* (αποφ.), αρ. 57984/00, 60237/00, 60242/00, 60679/00, 60680/00, 68563/01 και 60226/00, CEDH 2002-IX).

187. Εντούτοις, τα Κράτη μπορούν επίσης να επιλέξουν μόνο μια προσφυγή αποζημιωτικής φύσεως, όπως έπραξε η Ιταλία, χωρίς η προσφυγή αυτή να μπορεί να θεωρηθεί ότι στερείται αποτελεσματικότητας (*Mifsud*, προαναφερθείσα απόφαση).

188. Το Δικαστήριο είχε ήδη την ευκαιρία να υπενθυμίσει στην απόφαση *Kudla* (προαναφερθείσα, §§ 154-155) ότι, στο πλαίσιο της τήρησης των απαιτήσεων της Σύμβασης, τα συμβαλλόμενα Κράτη χαίρουν μιας ορισμένης διακριτικής ευχέρειας ως προς τον τρόπο που εγγυώνται στα άτομα την προσφυγή που απαιτείται από το άρθρο 13 και τον τρόπο συμμόρφωσης στην υποχρέωση που πηγάζει για αυτά από την διάταξη αυτή της Σύμβασης. Επέμεινε επίσης στην αρχή της επικουρικότητας προκειμένου οι πολίτες να μην υποχρεούνται συστηματικά να του υποβάλουν προσφυγές που μπορούν να ερευνηθούν πρώτα, και κατά την άποψη του Δικαστηρίου, καλύτερα στα πλαίσια των εθνικών έννομων τάξεων.

189. Έτσι, από τη στιγμή που οι εθνικοί νομοθέτες ή εθνικές νομοθεσίες έχουν δεχτεί να επιτελέσουν τον πραγματικό τους ρόλο εισάγοντας ένα εθνικό ένδικο μέσο, είναι προφανές ότι το δικαστήριο πρέπει να αντλήσει

No 95

ορισμένες συνέπειες. Όταν ένα Κράτος κάνει ένα σημαντικό βήμα εισάγοντας μια προσφυγή αποζημιωτικού χαρακτήρα, το Δικαστήριο οφείλει να του αφήσει μια μεγαλύτερη διακριτική ευχέρεια για να μπορέσει να οργανώσει την εθνική αυτή προσφυγή με συνοχή ως προς το εθνικό δικαϊκό σύστημα και τις παραδόσεις του, σύμφωνα με το βιοτικό επίπεδο της χώρας.»

55. Το Δικαστήριο καθόρισε ορισμένα βασικά κριτήρια που επιτρέπουν να εξακριβωθεί η αποτελεσματικότητα των προσφυγών αποζημιωτικής φύσης όσον αφορά την υπερβολική διάρκεια των δικαστικών διαδικασιών (βλ. προαναφερθείσα *Bourdon κατά Ρωσίας* (αρ.2), § 99). Τα κριτήρια αυτά είναι τα ακόλουθα :

-η αγωγή αποζημίωσης πρέπει να κρίνεται εντός εύλογης προθεσμίας (προαναφερθείσα *Scordino κατά Ιταλίας* (αρ.1) [GC], §§ 194 και 200).

-η αποζημίωση πρέπει να καταβάλλεται συντόμως, κατά κανόνα το αργότερο έξι μήνες μετά την ημερομηνία κατά την οποία η απόφαση που επιδικάζει το ποσό αποζημίωσης γίνεται εκτελεστή (*ibid.*, §198)

-οι δικονομικοί κανόνες που διέπουν την αγωγή αποζημίωσης πρέπει να είναι σύμφωνοι με τις αρχές δικαιοσύνης όπως αυτές κατοχυρώνονται από το άρθρο 6 της Σύμβασης (*ibid.*, §200)

-οι κανόνες σχετικά με τα δικαστικά έξοδα δεν πρέπει να συνιστούν υπερβολικό βάρος για τους ενάγοντες των οποίων η αγωγή είναι βάσιμη (*ibid.*, §201).

-το ποσό της αποζημίωσης πρέπει να είναι επαρκές σε σχέση με τα ποσά που επιδικάζει το Δικαστήριο σε παρόμοιες υποθέσεις (*ibid.*, § §202-206 και 213).

56. Όσον αφορά το τελευταίο αυτό κριτήριο, το Δικαστήριο διευκρίνισε ότι ο εθνικός Δικαστής βρίσκεται σε σαφώς καλύτερη θέση για να αποφασίσει για την ύπαρξη και το εύρος της επικαλούμενης υλικής ζημίας. Δεν συμβαίνει το ίδιο όμως όσον αφορά την ηθική βλάβη. Υπάρχει ένα ισχυρό τεκμήριο, αν και μαχητό, σύμφωνα με το οποίο η υπερβολική διάρκεια μιας διαδικασίας προκαλεί ηθική βλάβη. Το Δικαστήριο δέχεται επίσης ότι, σε ορισμένες περιπτώσεις, η διάρκεια της διαδικασίας δεν επιφέρει παρά ελάχιστη ζημία, ακόμα και μηδενική. Τότε ο εθνικός

δικαστής θα πρέπει να δικαιολογεί την απόφασή του με επαρκή αιτιολογία (προαναφερθείσα *Bourdon κατά Ρωσίας* (αρ.2), § 100, προαναφερθείσα *Scordino κατά Ιταλίας* (αρ.1) [GC], §204).

57. Σύμφωνα με τους ανωτέρω συλλογισμούς, το δικαστήριο αναγνωρίζοντας ορισμένες πρόσφατες προόδους στην ελληνική έννομη τάξη, θεωρεί ότι οι εθνικές αρχές πρέπει να θέσουν σε εφαρμογή χωρίς καθυστέρηση μια προσφυγή ή ένα συνδυασμό προσφυγών σε εθνικό επίπεδο, που να εγγυώνται πραγματικά μια πραγματική αποκατάσταση των παραβιάσεων της Σύμβασης που προκύπτουν από την υπερβολική διάρκεια διαδικασίας ενώπιον των διοικητικών δικαστηρίων. Τέτοιες προσφυγές πρέπει να είναι σύμφωνες με τις αρχές της Σύμβασης, όπως αυτές αναφέρονται στην παρούσα απόφαση (§§ 51-54), και πρέπει να ισχύσουν εντός προθεσμίας ενός έτους από την ημερομηνία που η παρούσα απόφαση γίνει οριστική.

δ) σχετικά με την διαδικασία που πρέπει να ακολουθηθεί σε παρόμοιες υποθέσεις

58. Το Δικαστήριο υπενθυμίζει ότι δεν μπορεί να αποφασίσει στην πιλοτική απόφαση για την διαδικασία που πρέπει να ακολουθηθεί στην εξέταση όλων των παρομοίων υποθέσεων (βλ. *mutatis mutandis*, προαναφερθείσα *Broniowski*, §198, και *Xenides-Arestis κατά Τουρκίας*, αρ. 46347/99, §50, 22 Δεκεμβρίου 2005). Εν προκειμένω, θεωρεί ότι δεν είναι απαραίτητο να αναβάλει την εξέταση όλων των υποθέσεων των σχετικών με την διάρκεια των διοικητικών ή άλλων διαδικασιών μέχρι να τεθεί σε εφαρμογή η απαραίτητη ή οι απαραίτητες προσφυγές. Πράγματι, το Δικαστήριο δεν επιθυμεί ο απαιτούμενος από την Κυβέρνηση χρόνος για την εφαρμογή των γενικών μέτρων να είναι εις βάρος της έγκαιρης εξέτασης των προσφυγών που εκκρεμούν και που έχουν το ίδιο αντικείμενο. Επίσης, η συνέχιση της εξέτασης παρόμοιων υποθέσεων μέσω της κανονικής διαδικασίας θα υπενθυμίζει στις ελληνικές αρχές σε τακτική βάση τις υποχρεώσεις τους που απορρέουν από την Σύμβαση, και ειδικότερα από την παρούσα απόφαση.

IV. ΩΣ ΠΡΟΣ ΤΗΝ ΕΦΑΡΜΟΓΗ ΤΟΥ ΑΡΘΡΟΥ 41 ΤΗΣ ΣΥΜΒΑΣΗΣ

59. Σύμφωνα με το άρθρο 41 της Σύμβασης,

«Εάν το Δικαστήριο κρίνει ότι υπήρξε παραβίαση της Σύμβασης ή των Πρωτοκόλλων της, και αν το εσωτερικό δίκαιο του Υψηλού Συμβαλλόμενου Μέρους δεν επιτρέπει παρά μόνο ατελή εξάλειψη των συνεπειών της παραβίασης αυτής, το Δικαστήριο χορηγεί, εφόσον είναι αναγκαίο, στον παθόντα δίκαιη ικανοποίηση.»

A. Ζημία

60. Οι προσφεύγοντες ζητούν 20.000 € καθένα για την ηθική βλάβη που υπέστησαν

61. Η Κυβέρνηση υποστηρίζει ότι η διαπίστωση της παραβίασης θα αποτελούσε επαρκή δίκαιη ικανοποίηση λόγω ηθικής βλάβης.

62. Το Δικαστήριο θεωρεί ότι οι προσφεύγοντες υπέστησαν μια ορισμένη ηθική βλάβη που δεν αποκαθιστούν επαρκώς οι διαπιστώσεις της παραβίασης της Σύμβασης. Αποφαινόμενο με δικαιοσύνη, επιδικάζει σε καθένα από τους προσφεύγοντες 14.000 € για τον λόγο αυτό, συν κάθε ποσό που μπορεί να οφείλεται ως φόρος.

B. Έξοδα και δικαστική δαπάνη

63. Οι προσφεύγοντες ζητούν επίσης 26 € για τα έξοδα και την δικαστική δαπάνη στα οποία υποβλήθηκαν ενώπιον των εθνικών δικαστηρίων. Δεν προσκομίζουν τιμολόγιο ούτε απόδειξη αμοιβής. Επιπλέον, ζητούν με την προσκόμιση τιμολογίων, 500 € ο καθένας για τα έξοδα και την δικαστική δαπάνη στα οποία υποβλήθηκαν για τη διαδικασία ενώπιον του Δικαστηρίου.

64. Η Κυβέρνηση υποστηρίζει ότι τα έξοδα που έγιναν ενώπιον των εθνικών δικαστηρίων δεν δικαιολογούνται επ' ουδενί τρόπο και καλεί το Δικαστήριο να απορρίψει το αίτημα αυτό. Όσον αφορά τα έξοδα στα οποία εκτέθηκαν οι προσφεύγοντες για την διαδικασία ενώπιον του Δικαστηρίου, η Κυβέρνηση υποστηρίζει ότι το ποσό που θα επιδικασθεί σε όλους τους προσφεύγοντες δεν πρέπει να υπερβαίνει τα 1.000 €.

65. Το Δικαστήριο υπενθυμίζει ότι η επιδίκαση εξόδων και δικαστικής δαπάνης σύμφωνα με το άρθρο 41 προϋποθέτει ότι αυτά αποδεικνύονται πραγματικά, αναγκαία και επιπλέον εύλογα ως προς το ύψος τους (*Ιατρίδης κατά Ελλάδας [GC]*, αρ. 31107/96, §54, CEDH 2000-XI).

66. Όσον αφορά τα έξοδα και την δικαστική δαπάνη στα οποία υποβλήθηκαν στην Ελλάδα. Το Δικαστήριο έχει ήδη κρίνει ότι η διάρκεια

No 95

μια διαδικασία μπορούσε να συνεπάγεται αύξηση των εξόδων και της δικαστικής δαπάνης του προσφεύγοντα ενώπιον των εθνικών Δικαστηρίων και ότι αρμόζει να ληφθεί υπόψη (βλ. μεταξύ άλλων, *Caruano κατά Ιταλίας*, 25 Ιουνίου 1987, §37, σειρά Α αρ. 119). Ωστόσο, το Δικαστήριο σημειώνει ότι οι αξιώσεις των προσφευγόντων δεν συνοδεύονται από τα απαραίτητα δικαιολογητικά που να επιτρέπουν τον υπολογισμό τους με ακρίβεια. Το αίτημά τους θα πρέπει λοιπόν να απορριφθεί. Εξάλλου, όσον αφορά τα έξοδα στα οποία υποβλήθηκαν για τις ανάγκες της εκπροσώπησής τους ενώπιον του Δικαστηρίου οι προσφεύγοντες, το Δικαστήριο κρίνει εύλογο να τους επιδικάσει συνολικά το ποσό των 2.500 €, συν κάθε ποσό που μπορεί να οφείλεται από τους προσφεύγοντες ως φόρος.

Γ. Τόκοι υπερημερίας

67. Το Δικαστήριο κρίνει ότι αρμόζει να υπολογισθούν οι τόκοι υπερημερίας επί του επιτοκίου της διευκολύνσεως οριακού δανεισμού της Ευρωπαϊκής Κεντρικής Τραπέζης, προσαυξημένου κατά τρεις ποσοστιαίες μονάδες.

ΓΙΑ ΤΟΥΣ ΛΟΓΟΥΣ ΑΥΤΟΥΣ, ΤΟ ΔΙΚΑΣΤΗΡΙΟ, ΟΜΟΦΩΝΑ,

1. *Κηρύσσει* την προσφυγή παραδεκτή
2. *Αποφαίνεται* ότι υπήρξε παραβίαση του άρθρου 6 §1 της Σύμβασης
3. *Αποφαίνεται* ότι υπήρξε παραβίαση του άρθρου 13 της Σύμβασης
4. *Αποφαίνεται* ότι οι ανωτέρω παραβιάσεις απορρέουν από μια δυσλειτουργία της εθνικής έννομης τάξης σχετικά με την υπερβολική διάρκεια των διαδικασιών ενώπιον των Διοικητικών Δικαστηρίων και λόγω της απουσίας στο εθνικό δίκαιο προσφυγής που να επιτρέπει στους ενδιαφερόμενους να πετύχουν την αναγνώριση του δικαιώματός τους να δικαστεί η υπόθεσή τους εντός εύλογης προθεσμίας
5. *Αποφαίνεται* ότι το καθ' ου η προσφυγή κράτος θα πρέπει εντός προθεσμίας ενός έτους από την ημερομηνία κατά την οποία η παρούσα απόφαση γίνει εκτελεστή σύμφωνα με το άρθρο 44 §2 της Σύμβασης, να θέσει σε ισχύ μια προσφυγή ή σύνολο αποτελεσματικών εθνικών προσφυγών ικανή να προσφέρει ο μια κατάλληλη αποκατάσταση σε περιπτώσεις υπέρβασης της εύλογης προθεσμίας, υπό την έννοια του άρθρου 6 της Σύμβασης, όσον

No 95

αφορά τις διαδικασίες ενώπιον των Διοικητικών Δικαστηρίων, και σύμφωνα με τις αρχές της Σύμβασης όπως αυτές έχουν παγιωθεί στη Νομολογία του Δικαστηρίου

6. *Αποφαίνεται ότι*

α) εντός τριών μηνών από την ημερομηνία κατά την οποία η παρούσα απόφαση καταστεί οριστική, το καθ' ου η προσφυγή Κράτος θα πρέπει να καταβάλει στους προσφεύγοντες τα ακόλουθα ποσά :

i) 14.000 € (δεκατέσσερις χιλιάδες ευρώ) σε καθέναν από αυτούς λόγω ηθικής βλάβης, συν κάθε ποσό που μπορεί να οφείλεται ως φόρος επί του ποσού αυτού

ii) 2.500 € (δύο χιλιάδες πεντακόσια ευρώ) συνολικά λόγω ηθικής βλάβης, συν κάθε ποσό που μπορεί να οφείλεται από τον καθένα τους ως φόρος επί του ποσού αυτού

β) από την εκπνοή της προθεσμίας αυτής και μέχρι την καταβολή, τα ποσά αυτά θα αυξάνονται με απλό τόκο με επιτόκιο ίσο προς το ισχύον κατ' αυτό το χρονικό διάστημα επιτόκιο διευκολύνσεως οριακού δανεισμού της Ευρωπαϊκής Κεντρικής Τράπεζας, προσαυξημένου κατά τρεις ποσοστιαίες μονάδες

7. *Απορρίπτει* το αίτημα δίκαιης ικανοποίησης για τα περαιτέρω.

Συντάχθηκε στα γαλλικά και στην συνέχεια κοινοποιήθηκε εγγράφως στις 21 Δεκεμβρίου 2010, σύμφωνα με το άρθρο 77 § §2 και 3 του Κανονισμού.

Soren Nielsen
Γραμματέας

Nina Vajic
Πρόεδρος

Ακριβής μετάφραση από το συνημμένο έγγραφο
Η μεταφράστρια

Μαρία Καραμπάτσα